

TORELLÓ

DESAPAREGUT

A. T. V. — 1263 - TORELLÓ, Plaça Major

TORELLÓ

DESAPAREGUT

Santi Molera Clota

 efadós®

AJUNTAMENT
DE TORELLÓ

TORELLÓ

DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març del 2019

© dels textos: Santi Molera Clota

© del pròleg: Gilbert Arroyo Mundo

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Torelló

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

Josep Salvany Blanch / Biblioteca de Catalunya

Fotografia de la portadella:

A. T. V. (ed.) / Col·lecció L'Abans - Fons Família
Domènec-Faja

Acrònims:

ADET (Associació d'Estudis Torellonencs)
AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de
Catalunya)
AMT (Arxiu Municipal de Torelló)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
CRDI (Centre de Recerca i Difusió de la Imatge)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)
IEFC (Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya)

ISBN 978-84-17432-31-7

DL B 3528-2019

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

La mirada que fa el món

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Badant per Torelló

Pàg. 12

CAPÍTOL 1

El nucli històric

Pàg. 66

CAPÍTOL 2

L'exemple i la modernitat

Pàg. 132

CAPÍTOL 3

Els verals del terme

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

LA MIRADA QUE FA EL MÓN

Gilbert Arroyo Mundo, guionista

Quan algú em parla de la vida als pobles amb un to afectat, o quan veig aquesta tendència general a presentar les persones que hi vivim o hi hem viscut com la imatge exacta de la bona gent, feliços i satisfets de menjar bé i fer ballar el nostre accent pintoresc un cop l'any a la Festa Major, recordo la confessió d'una amiga de la meva mare al menjador de casa plorant fa uns quants anys. Explicava, sanglotant, una història personal tan sòrdida que aquella tarda vaig començar a veure el poble d'una altra manera.

Que el món no existeix més enllà de la nostra mirada,

és una cosa que he anat aprenent amb el temps; per això no puc deixar de dir que la meva mirada sobre Torelló té tots els ingredients de la vida i està condicionada per les històries que m'han explicat les persones que hi han viscut abans que jo. La misèria dels anys de privacions, les desigualtats i les injustícies, el pes absolut de la religió en tots els actes socials, però també la resposta de les persones que no toleraven veure patir els seus veïns i ho compartien tot.

Ara que Santi Molera em convida a compartir amb vosaltres l'entrada d'aquest llibre magnífic que recull imatges del passat de Torelló, més enllà de la impressió que em fa descobrir com era el carrer de Sant Miquel, o de veure creus i processons pertot arreu, m'agrada pensar

que entre la gent, en alguna de les fotografies que recull el llibre, hi ha la Quimeta, que tant ens va ajudar quan vam arribar al poble l'any 1977, o, fins i tot, el meu avi Jaume, que no vaig poder conèixer per culpa de la guerra i la tuberculosi, amb la meva àvia baixant pel Call de la Rectoria. I m'agrada imaginar-me, per exemple, la vida de les dones que Ramon Vinyeta ens presenta davant de cal Cisteller a través d'una fotografia extraordinària, que només podia fer un mestre com ell.

Per tot això, gràcies per la feinada, Santi. *Torelló desaparegut* és un regal per reviure com érem i com ens hem anat construint amb el pas del temps. Espero que trobis l'ocasió de transmetre aquest mateix agraïment a totes les persones que han contribuït a preservar la memòria visual de les nostres vides.

Introducció

BADANT PER TORELLÓ

Santi Molera Clota, historiador

Les terres del terme de Torelló han estat habitades d'una manera intermitent des del neolític, ara fa uns 8.000 anys. La vila actual, entesa com a nucli de població estable, no es va constituir fins a època carolíngia, cap allà al segle IX, al voltant de l'església parroquial de Sant Feliu. De fet, Torelló s'anomenava *Sant Feliu de Torelló* per diferenciar-la de les veïnes viles de Sant Pere i Sant Vicenç, dintre del mateix terme jurisdiccional dels senyors feudals del castell dels Torelló.

La primera referència a l'església parroquial de Sant Feliu i al castell dels Torelló de la qual fins al moment

tenim constància és de l'any 881, en què s'esmenta aquests dos elements en un document de compravenda de terres. Des d'aquell moment fins a l'actualitat (2019), han passat 1.138 anys, i han estat nombroses les persones que hi han nascut, viscut i mort, o hi han estat de pas. Generacions de torellonencs i torellonenques, o santfeliuencs i santfeliuencs, per ser més exactes, han donat vida al nostre poble, cultivant la terra, comerciant amb productes, tenint cura d'altres persones, construint cases, tornejant davant d'un torn o treballant a la fàbrica, més recentment. Tots ells, d'una manera anònima la majoria, han deixat alguna empremta directa o indirecta en la forma actual de la vila, i tots ells són part d'una ànima col·lectiva.

AUTOR DESCONEGUT / Col·lecció LABANS - Fons CAPDEVILA-SANITGES

LA DANSA DE TORELLÓ

Per Carnestoltes es ballava la tradicional dansa de Torelló, el diumenge i el dimarts a la tarda. Generalment l'acte es feia a la plaça Vella, però a partir dels anys vint també es va fer al Firal o a la nova plaça de Catalunya. A la pàgina anterior, la plaça Nova plena de gent fent rotllana per veure la dansa de Torelló als anys trenta. En aquesta pàgina, dos dansaires, el fadrí i la donzella, ballen la dansa durant les festes de Carnaval del 1928 a l'esplanada del Firal.

AUTOR: DESCONEGUT / Col·lecció LABANS - Fons FAMILIA VILAR-VINYETA

Als anys vint del segle XIX va aparèixer un invent que avui ens permet ser aquí, mirant aquest llibre que teniu entre les mans: la fotografia. Un invent que va canviar el món en copsar la realitat física i plasmar-la en una imatge, i que ara permet que puguem mirar i veure com eren en el passat les persones, les cases i els carrers de la nostra vila. Ens permet, també, espiar instants del passat, i que puguem estar reconstruint i imaginant com era Torelló abans, com era un Torelló que ja ha desaparegut i que continua desapareixent a cada instant que queda darrere del present.

LA FOTOGRAFIA A TORELLÓ

El 1839, quan es va fer la primera fotografia a Catalunya, aquesta tècnica era molt cara i no estava a l'abast de gaires persones. No seria fins a la segona meitat del segle que apareixerien els primers retratistes, cosa que va permetre que gairebé tothom es pogués fer una o dues fotografies a la vida. A partir dels anys trenta del segle

XX, la fotografia ja haurà entrat totalment a la vida de totes les famílies per quedar-s'hi fins avui.

Han estat nombrosos els fotògrafs, professionals i amateurs, que al seu dia van copsar alguna de les instantànies de la vila. Alguns eren fotògrafs de pas i altres eren de la vall, com Martí Aguilar, Antoni Casas, Raimund Götze, Joan Subirachs, Lluís Camprodon, Ramon Vinyeta, Josep M. Cesari, Manuel Girondo, Antoni Piella, els senyors Roqué i Cabrera, Pere Pujol, Josep Torivio, Jaume Bartrolí, Ricard Mersellés, Pere Jolis, Eudald Parés, Josep Soler, Josep Domènech, Marcel Vinyeta, Carles Maneja, Joan Castells, Lluís Sallés, Ramon Ferran, el senyor Miralles, Jaume Roma, Xavier Viver, Fortià Viñeta, Francesc Pastallé, Jaume Aragall, Josep Aguilar, Pere Capdevila, Pere Danés, Josep Trias, Ramon Trias, Francisco Bofill, Esteve Morera, Josep Solà, Fortià Solà, Antoni Sala, Juli Vila, Fernando Soler, Joan Peix, Tomàs Prat, Bonaventura Prat, Josep Arboix..., i desenes d'ànònims més. És a ells a qui devem aquestes imatges de les quals gaudim ara.

RAMON VINYETA LEYES / AMT

CAPÍTOL 1

El nucli històric

Els carrers i places més antics de la vila són els que es troben al voltant de l'església parroquial de Sant Feliu, que configurarien el nucli d'origen medieval, un nucli que no es va crear de cop sinó que va anar creixent i ampliant-se entre els segles IX i XVI.

En època moderna, des de finals del segle XVI fins a mitjan segle XVIII, el poble experimentaria un important creixement demogràfic i es crearien nous carrers, amb la urbanització dels camins d'entrada a la vila; és el que es coneix com a *creixement en estrella*. Apareixeria el carrer de Capsavila al camí de Sant Pere; el Nou, al camí de Manlleu; el de les Palanques –o del Pont posteriorment–, al camí del Ges; el de Ges d'Avall, al camí d'Orís, i el d'en Carrera o de Rocaprevera, a l'antic camí de Rocaprevera i Vic. Aquests carrers tampoc no es construïren en un sol moment sinó que anirien creixent i estirant-se al llarg de tres segles.

Si es dona un volt pel centre històric i es para atenció, es poden llegir aquests fets en les pedres i en les llindes de les cases, o en la forma dels carrers de la vila, i descobrir, així, les històries que hi ha amagades.

AUTOR: DESCONEGUT / ADET

AMADEU MAURI AULET / Fons ANTONI PRAT PUIG

PARRÒQUIA DE SANT FELIU

L'església parroquial de Sant Feliu va ser el nucli a partir del qual es formaria la vila de Torelló. Del primer temple preromànic i la posterior església romànica, ben poca cosa se'n sap. L'edifici actual es començaria a construir a partir del segle XVIII i va quedar enllestit a principis del segle XX amb la construcció de la façana sota la direcció de l'arquitecte Josep M. Coll i Bacardí. En les dues imatges de la pàgina del costat es veu l'església abans del 1903, sense les torres de la façana. En aquesta pàgina, el temple durant la construcció de la segona torre, entorn del 1906.

AUTOR: DESCONEGUT / Col·lecció LABANS - Fons FAMILIA ARBOIX-BAROY

